

Кисіль Н.,

аспірантка Остравського університету
nkisel77@gmail.com

Малах Й.,

декан Педагогічного факультету Остравського університету,
доктор педагогічних наук
(Чеська Республіка)
josef.malach@osu.cz

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ Й ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті висвітлено актуальні проблеми розвитку креативності й підприємництва вчителів музики та їх вирішення. Креативність — це явище, якому приділяється все більша увага. Це універсально застосовна ключова компетенція, під час розвитку якої необхідно враховувати здібності, мотивацію і вплив навколишнього середовища. Підкреслюється, що творчість педагога проявляється в його професійній діяльності й здійснює продуктивний вплив на виховання і навчання учнів. Нові ринки потребують менеджерів і вчителів із загальною освітою, з ключовими компетенціями. Професійна діяльність має низку особливостей, для здійснення яких необхідні підприємницькі якості. Приділяється увага основним видам підприємницької та педагогічної діяльності.

Ключові слова: вчитель музики, креативність, творчість, підприємництво.

© Кисіль Н., Малах Й., 2021

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

Вступ. Наближається початок третього десятиліття ХХІ ст., який ознаменувався бурхливою реформою всіх навчальних напрямів і напрямів діяльності. Як відомо, діяльність учителя у повсякденному житті багатогранна й складна, оскільки йому доводиться мати справу з величезною кількістю особистостей учнів. Від тих, хто буде формувати естетичну свідомість підростаючого покоління — вчителів музики, потребується більш широкий спектр якостей. Педагог вважається головним фактором в освітньо-виховному процесі. Тому саме від нього залежить, чи будуть студенти розвивати свій природний потенціал, щоб бути творчими. Творчий педагог музики повинен уміти успішно розвивати творчу активність і самостійність не просто застосовуючи традиційні методи навчання, а й шукаючи нові шляхи досягнення освітньої мети.

Мета статті — розглянути важливі проблеми та передумови для вирішення проблеми розвитку креативності та створення вчителем власного творчого потенціалу.

Для того щоб успішно розвивати творчі здібності учнів, сучасний учитель сам повинен бути творчою особистістю. Дж. Гілфорд розді-

лив мислення на дивергентне і конвергентне. Дивергентне мислення пов'язане з генерацією безлічі рішень, заснованих на однозначних даних. Мета конвергентного мислення — знайти єдиний реальний результат. Дивергентна здатність (або креативність) — це здатність генерувати широкий спектр оригінальних ідей нерегульованим чином. Творчість у широкому сенсі — це творча, інтелектуальна здатність, що включає в себе вміння привнести щось нове, генерувати оригінальні ідеї, здатність реалізувати та відмовлятися від стереотипних способів мислення. А це означає, що сучасний педагог повинен бути цікавим, інноваційним і розвивати свої здібності як особистість.

Основною характеристикою в розвитку здібності педагога до музичної освіти є розвиток таких його компетентностей:

- *ключових* (оволодіння якими дасть змогу педагогам розв'язувати різні завдання у їхньому повсякденному житті, підприємницькій діяльності);
- *пізнавальної* (єдність національних аспектів, орієнтація на цінності, наприклад чеська та українська національні культури);

- *особистісної* (розвиток індивідуальних здібностей, таланту, здатності мислити);
- *музичної* (здатність до глибоких теоретичних та практичних знань, уміння та навичок щодо музичного виховання і розвитку: вокальні навички, музичні ігри, орієнтування в жанрах музики; вміння грати на різних музичних інструментах, правильно добирати музичний матеріал); (Газіна І.О., 2011, с. 299);
- *професійної* (використовувати різні форми організації діяльності й залучати студентів до різних видів роботи, мотивувати);
- *соціальної* (співпраця, командна робота, комунікативні навички);
- *творчої* (вміння розв'язувати завдання різної складності, гнучкість, вміння висловлювати різні ідеї, оригінальність).

З цих характеристик випливає, що компетенції є комплексними.

Одним із психологічних проблемно-вирішальних аспектів розвитку креативності є розвиток потенціалу майбутнього вчителя музики, який включає в себе такі компоненти: чутливість, швидкість, оригінальність, гнучкість, працьовитість, перевизначення.

Чутливість — це здатність бачити нові проблеми там, де вони, мабуть, не існують, і знаходити можливості для їх вирішення.

Швидкість — означає швидке створення безлічі нових ідей, що дають змогу знайти відповідне рішення для кінцевого продукту.

Оригінальність — це здатність створювати нові, геніальні, незвичайні рішення.

Гнучкість — здатність адаптувати свої плани в умовах середовища, що постійно змінюється, вміти застосовувати інновації та доносити інформацію.

Працьовитість — можна схарактеризувати як здатність чітко формулювати ідеї і володіти почуттям деталізації (детально розробляти рішення).

Перевизначення — це здатність перебудувати вже створені цілі, змінювати або використовувати тільки їх частини.

Іншими якостями, якими повинен володіти майбутній вчитель музики, безумовно, є впевненість у собі (у власних здібностях і навичках), самостійність, незалежність мислення, уява, оптимізм і сміливість (гідно ставитися до невдач, працювати над зонами росту і сміливість піти на ризик) (Ресіна Р., 2008).

Ще однією проблемою музичного педагога є розуміння того, що вчитель і музикант перебувають в одній особі. Тому його творчий потенціал поєднує в собі педагогіко-методичну та музичну творчість. Як і будь-який інший викладач за фахом, він завжди перебуває в нетипових педагогічних ситуаціях, у яких потрібне швидке

прийняття рішень, миттєва гармонізація різних протиріч і здатність до педагогічної імпровізації. Остання базується на таких якостях, як кмітливість, вміння вільно маніпулювати своїми знаннями, досвідом, які, своєю чергою, зумовлені ступенем внутрішньої свободи, здатність швидко орієнтуватися в різних обставинах. Водночас потрібно залишатися емоційною людиною, щоб учні захоплювалися особистістю вчителя і проявляли інтерес до його інтерпретації.

Підприємництво є однією з восьми ключових компетенцій, визначених Європейським Союзом у 2018 р. Ця компетенція заснована на перетворенні новаторських ідей у дії за допомогою ініціативи педагогів. Підприємницька освіта визначається по-різному в різних країнах і на різних рівнях освіти (Європейська комісія, 2018). З цієї причини інтерес зосереджений на дослідженнях у галузі педагогічної освіти, а також на практичному й навчальному середовищі початкової освіти (Європейська комісія, 2012).

Музична індустрія переживає економічні та технологічні потрясіння, і багато викладачів музики в університетах намагається адаптуватися. Вчителі музики, які цікавляться бізнесом, мають багато можливостей для розвитку свого таланту. Любити музику і заробляти на життя музикою для них одне й те ж. Подібно до Ісака Стерна, вони вибирають такий спосіб життя, який приносить їм задоволення і дохід. Наприклад, професійний учитель музики поєднує викладання, виконання і запис із використанням сучасних технологій. Крім того, він розробляє музичні освітні програми для телефона або комп'ютера, що є однією із важливих складових (Gibson A., 2016). Адже майбутній вчитель має вміти користуватися інформаційними технологіями (ІТ).

Ініціативна діяльність вчителя — це безперервний процес послідовних дій, що виконуються суб'єктом. У результаті підприємницької діяльності формується і змінюється уявлення про керований об'єкт, ставляться цілі спільної діяльності, визначаються шляхи їх досягнення, розподіляється робота між її учасниками, інтегруються зусилля.

Сучасні економічні умови висувають перед педагогами нові завдання щодо вирішення проблем освітнього процесу. У своїй професійній діяльності вчитель виконує низку функцій, для реалізації яких йому необхідні підприємницькі якості: організація і просування освітніх послуг, створення освітніх продуктів, товарів, керування навчальними закладами, створення фірм і підприємств, розуміння ринкових структур, ринкових цін та тенденцій, соціальне підприємництво, фандрайзинг (мета фандрайзингу — знайти відповідь на питання, як це зробити).

У зв'язку з цим сучасний фахівець виступає в ролі соціального підприємця, метою якого є реалізація власних проєктів та інновацій.

У табл. 1 наведемо приклади якостей (властивостей) та проявів підприємницької діяльності сучасного вчителя музики.

Таблиця 1

Підприємницькі якості вчителя музики

Властивості	Прояви в підприємницькій діяльності вчителя музики
Організаційні особливості: — підприємництво; — ініціатива; — ризик; — рішучість; — активність; — незалежність	— Планування заходів з організації, досягнення запланованих результатів; — раціональне використання наявних ресурсів для створення освітніх продуктів і вміння правильно розподіляти роботу в часі; — організація тренінгів, бізнес-інкубаторів, бізнес-проєктів, музичних фестивалів та інших форм підприємництва; — можливість розпочати практичну діяльність з реалізації власних проєктів та інновацій; — вміння працювати в команді колег й організовувати командну роботу
Творчі якості: — творчість; — креативність; — нововведення	— Створення інноваційних методів для вивчення музичної програми; — розробка стратегій просування освітніх продуктів; — створення інноваційних продуктів
Комунікаційні якості: — контакт; — товариськість; — дружність; — презентабельність	— Створення образу (персональна стилізація) викладача, репрезентативні навички; — дотримання стандартів ділового спілкування, етикету та інших складових ділової культури, що дасть змогу налагодити ділові контакти; — здатність знайти компроміс щодо інших; — уміння розв'язувати суперечки, долати заперечення, проявляти терпимість
Підприємницькі якості: — керівництво; — відповідальність; — цілісність; — вплив; — впевненість у собі	— Здатність керувати групою людей, залучених до процесу; — розробка стратегій і тактик поведінки в ділових ситуаціях; — керування консалтинговою та проєктною діяльністю; — вміння бути лідером, успішним менеджером у галузі освіти; — здатність ефективно організовувати делегування повноважень; — правильно розпоряджатись фінансовою складовою

Підприємницька компетентність є однією зі складових професійної компетентності педагога. Актуальність зумовлена процесами економічного розвитку суспільства, необхідністю підготовки конкурентоспроможних фахівців у галузі освіти. Процес накопичення певних якостей і рис особистості (підприємницьких) сприяє становленню підприємницької компетентності вчителя музики, розвиток якої буде продовжуватися в процесі його активної професійної діяльності.

Включення студентів в активну, значущу для них освітню діяльність, наближену до реалій сучасного бізнесу, сприяє засвоєнню здобувачами освіти соціального і професійного досвіду, розвитку психічних функцій та здібностей.

У сучасній педагогічній практиці накопичено значний досвід організації імітаційних форм підприємницької діяльності: тренінги, студентські бізнес-табори, інтегровані ігрові технології.

Розглянемо основні педагогічні умови, що ефективно впливають на формування підприємницьких якостей вчителя музики:

- формування позитивної мотивації до підприємництва та саморозвитку ділових якостей, що сприяють підвищенню рівня конкурентоспроможності у професійній діяльності (учитель музики має намір відкрити музичну студію для дітей);
- забезпечення цілісного міждисциплінарного змісту та комплексного навчально-

методичного супроводу підприємницьких дисциплін у навчальному процесі (викладання пісень рідною та іноземною мовами, добір сучасної літератури);

- застосування форм і методів інтерактивної взаємодії в навчально-практичній діяльності (використання інноваційних форм і прийомів на уроці музики, різних музичних інструментів);
- підготовка конкурентоспроможного фахівця та реалізація його особистісних ресурсів у підприємницькій діяльності.

Таким чином, з точки зору освіти педагогічні університети можуть підготувати студентів до роботи на високому рівні — з усіма інтенсивними практиками і навчанням, які потрібні для музичної досконалості, необхідні для успіху в сьогоденні.

1. Проводити семестровий семінар для початківців, який дасть змогу викладачам музичної освіти протягом першого семестру ознайомитися з культурою та економікою, підготувати та розглянути кар'єрні плани, створити електронні портфоліо й освоїти основи практики, навички командної роботи.

2. Проводити курс кар'єрного бізнесу. Учителі музики замисляться над своїми короткостроковими і довгостроковими цілями, отримають уявлення про бізнес-індустрію, побудують підприємницьку грамотність за допомогою бізнес-

концепцій, ознайомляться з прийомами поліпшення комунікації.

3. Семінари, літні курси та приватні консультації, які дають змогу вчителям музики розробляти свої кар'єрні плани, вивчати приклади розвитку власного бізнесу, збирати контент для своїх сайтів, брати участь у різних проектах і отримувати доступ до стажувань. Такі освітні пропозиції можуть бути узгоджені в університеті.

4. Більший акцент у навчальному плані робиться на курси з розвитку творчого мислення. Оскільки підприємництво розвивається через творчість, однією з основних освітніх цілей має бути заохочення до творчості. Наприклад, ми можемо включити вправи з композиції в заняття з теорії музики замість того, щоб зосереджуватися тільки на аналізі; студенти бізнес-курсів можуть представити переможцям конкурсні бізнес-плани (Klingsten G.).

Висновки. У кожному вчителю музики творчість проявляється по-різному. Це позитивна якість адаптивності особистості, яка формується в процесі взаємодії з соціальним середовищем. Креативність проявляється в умінні самостійно бачити й усвідомлювати проблеми, знаходити їх рішення і творчо

втілювати в кінцеві результати. Але найбільше творчість проявляється в постійному прагненні до вдосконалення себе і навколишнього світу. Головне завдання музичного педагога — донести музику до свідомості кожної особистості, створити хвилюючу емоційну атмосферу, щоб кожен урок ставав усвідомленим уроком мистецтва і надихав учнів на творчість у їхньому особистому житті, а також соціокультурній діяльності. Розвиток і формування творчого потенціалу вчителя музики — в інтересах усього суспільства.

Творчість — термін широко вживаний сьогодні і здається буденним. Однак він входить у число понять, які ми часто використовуємо абсолютно автоматично, і тільки коли змушені пояснити їх значення більш детально, розуміємо, наскільки це складно. Творчість проявляється і розвивається в процесі творчої діяльності людини, особливо якщо така діяльність стає професійною, наприклад у професії артменеджера. Підприємницька компетентність вважається однією зі складових професійної компетентності вчителя музики; її актуальність зумовлена процесами економічного розвитку суспільства, необхідністю підготовки конкурентоспроможних фахівців у галузі освіти.

ДЖЕРЕЛА

1. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning. *The Council of The European Union*. 2018. ST/9009/2018/INIT.
2. Gibson A. *Podnikavá hlava: vyladte svou mysl na nejvyšší business level*. Brno: BizBooks, 2016. ISBN 978-80-265-0478-8.
3. Guilford J.P. & Christen P.R. The one-way relation between creative potential and IQ. *Journal of Creative Behavior* 1973. Vol. 7. P. 247–252.
4. Kleon A. *Ukaž, co děláš!: 10 způsobů, jak sdílet svou kreativitu a nechat se objevit*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2014. ISBN 978-80-87270-92-9.
5. Klickstein G. Music Education and Entrepreneurship. URL: <https://www.musiciansway.com/blog/2009/10/music-education-and-entrepreneurship/>
6. Malach J. Teoretické otázky hodnocení klíčové kompetence smysl pro iniciativu a podnikavost a výsledky empirického ověření hodnotícího nástroje. *Malach J. & Červenková I. (eds.) Hodnocení klíčových kompetencí ve školní edukaci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. S. 151–166.
7. Němec L. & Zahránková J. *Finanční crowdfunding*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-980-0.
8. Pecina, P. *Tvořivost ve vzdělávání žáků*. Brno: PdF MU, 2008. ISBN 978-80-210-4551-4.
9. Pressfield S. *Válka umění: odblokujte svou kreativitu a vyhraďte tvůrčí bitvy*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2017. ISBN 978-80-7555-035-4.
10. Stepanov O. & Ficula M. *Osnovy psychologii a pedagogiky: odborný zborník*. Kijev: Akademia, 2005. S. 315.
11. Stolyarenko L. *Osnovy psychologii*. Rostov-na-Donu: Fenix, 2002. ISBN 5-222-00483-X.
12. Žák P. *Kreativita a její rozvoj. 2. aktualizované a doplněné vydání*. Brno: Motiv Press, 2017. ISBN 978-80-87981-23-8.
13. Газіна І.О. Музична компетентність вихователя та її роль в мовах дошкільного навчального закладу. *Методика початкового навчання і дошкільного виховання*. 2011. № 5. С. 299–302.

REFERENCES

1. Council Recommendation of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning. (2018). *The Council of The European Union*. ST/9009/2018/INIT [in English].

2. Gibson, A. (2016). Podnikavá hlava: vyladíte svou mysl na nejvyšší business level. Brno: BizBooks, ISBN 978-80-265-0478-8 [in Czech].
3. Guilford, J.,P. & Christen P. R. (1973). The One-Way Relation between Creative Potential and IQ. *Journal of Creative Behavior*, 1973, Vol. 7, pp. 247–252 [in Ukrainian].
4. Kleon, A. (2014). Ukaž, co děláš!: 10 způsobů, jak sdílet svou kreativitu a nechat se objevit. Brno: Jan Melvil Publishing, ISBN 978-80-87270-92-9 [in Czech].
5. Klickstein, G. Music Education and Entrepreneurship [in English].
<https://www.musiciansway.com/blog/2009/10/music-education-and-entrepreneurship/>
6. Malach, J. (2014). Teoretické otázky hodnocení klíčové kompetence smysl pro iniciativu a podnikavost a výsledky empirického ověřování hodnotícího nástroje. *Malach J. & Červenková I. (eds.) Hodnocení klíčových kompetencí ve školní edukaci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, S. 151–166 [in Czech].
7. Němec, L. & Zahránková, J. (2019). Finanční crowdfunding. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-980-0 [in Czech].
8. Pecina, P. (2008). Tvořivost ve vzdělávání žáků. Brno: PdF MU, ISBN 978-80-210-4551-4 [in Czech].
9. Pressfield, S. (2017). Válka umění: odblokujte svou kreativitu a vyhrajte tvůrčí bitvy. Brno: Jan Melvil Publishing, ISBN 978-80-7555-035-4 [in Czech].
10. Stepanov, O. & Fitsula, M. (2005). Osnovy psycholohii i pedahohiky: posibnyk. Kyiv: Akademydav, p. 315 [in Ukrainian].
11. Stoliarenko, L. (2002). Osnovy psychologii. Rostov-na-Donu: Fenix, ISBN 5-222-00483-X [in Ukrainian].
12. Žák, P. (2017). Kreativita a její rozvoj. 2. aktualizované a doplněné vydání. Brno: Motiv Press, ISBN 978-80-87981-23-8 [in Czech].
13. Hazina, I. O. (2011). Muzychna kompetentnist vykhovatelja ta yii rol v movakh doshkilnoho navchalnoho zakladu. [Musical Competence of an Educator and Her Role in Languages of a Preschool Education Institution]. *Metodyka pochatkovoho navchannia i doshkilnoho vykhovannia*, № 5, pp. 299–302 [in Ukrainian].

Кисель Н., Малах Й.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОСТИ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ И ИХ РЕШЕНИЕ

В статье освещены актуальные проблемы развития креативности и предпринимательства учителей музыки и их решение. Креативность — это явление, которому уделяется все большее внимание. Это универсально применимая ключевая компетенция, при развитии которой необходимо учитывать способности, мотивацию и влияние окружающей среды. Подчеркивается, что творчество педагога проявляется в его профессиональной деятельности и продуктивно влияет на воспитание и обучение учащихся. Новые рынки нуждаются в менеджерах и учителях с общим образованием, с ключевыми компетенциями. Профессиональная деятельность имеет ряд особенностей, для осуществления которых необходимы предпринимательские качества. Уделяется внимание основным видам предпринимательской и педагогической деятельности.

Ключевые слова: учитель музыки, креативность, творчество, предпринимательство.

N. Kysil, J. Malach

PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF CREATIVITY AND ENTREPRENEURIAL ACTIVITY OF A MUSIC TEACHER AND THEIR SOLUTION

The paper deals with the definition of current problems of the development of creativity and entrepreneurship of music education teacher and their solution. Creativity is a phenomenon to which more and more attention is paid, it is a universally applied key competence, according to which, abilities, motivation and environmental influences should be taken into account. It is emphasized that the creativity of a teacher is reflected in his professional activity and has a productive effect on student education and training. New markets need managers and educated teachers with key competencies. Professional activities have a number of functions for the implementation of which business qualities are required. Attention is paid to the main types of entrepreneurial and pedagogical activities.

Key words: music teacher, creativity, entrepreneurship.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2020 р.

Прийнято до друку 22.12.2020 р.